de methode. Van H.H. Kuyper b.v. worden zijn 'deutschfreundliche' Heraut-artikelen niet verzwegen, terwijl zelfs (zonder dat dit strikt nodig was geweest) wordt meegedeeld, dat twee zoons van hem als S.S.ers bij Stalingrad zijn gesneuveld. Wat de feitelijke gegevens betreft, maakt het werk een zeer betrouwbare indruk. Als lexicograaf weet ik, hoe moeilijk het is, ik zeg niet eens: volkomen, maar redelijke zekerheid te verkrijgen over namen en data, als men niet steeds naar de burgerlijke stand wil of kan gaan. Mijn gegevens vergelijkend met die van De Haas — men bedenke hierbij, dat hij sinds 1947 in Canada woont — heb ik maar een enkele keer de behoefte gevoeld uit een officiële akte met eigen oog de waarheid te ontdekken, zo in het geval van Willem Laatsman, die volgens De Haas 4 juni 1861 werd geboren en 12 febr. 1915 stierf, terwijl zijn grafsteen te Veen 4 juni 1864 en 11 febr. 1915 vermeldt; en bij de reeds genoemde Feringa, waar t.a.v. zijn overlijden een complete maand verschil is met de opgave van een niet-gereformeerd en door De Haas niet geraadpleegd jaarboek; of ook t.a.v. de geheimzinnige oefenaar Warmolts, zonder begin van dagen of einde des levens, bij de Haas N. geheten en volgens een van Warmolts opvolgers te Harkema, L. Tiezinga, Lambertus. De bibliografieën geven overvloed van titels, zij het ook in een vorm die zich dikwijls maar weinig aan regels gelegen laat liggen. Met sommige der gebruikte afkortingen kan men voor raadsels komen te staan. Tenslotte moet mij van het hart, dat de fa. Vijlbrief op een lamlendige wijze de delen gelijmd heeft, een euvel dat heden ten dage helaas niet zelden voorkomt, maar bij een werk als dit dat een naslagwerk wil zijn, mag het al helemaal niet gebeuren, dat na enig bladeren de pagina's los raken.

A. de Groot

Christelijk Gereformeerde Kerk Aarlanderveen 90 jaar 1893-1983 (z.p. en j.), 36 bldz.

Om principiële en/of zakelijke redenen zijn er in ons vaderland tal van gemeenten sinds jaar en dag zelfstandig, maar herderloos. Christelijk gereformeerd Aarlanderveen is sinds 1900 vacant, een record dat van haar zustergemeenten alleen door Valtermond en Culemborg met resp. 2 en 3 jaar wordt overtroffen. Hoe zo'n kleine groep (bij instituering 240 lidmaten, thans 125, in 1935 een dieptepunt met 45 lidmaten) ontstaat en volhoudt, wordt in dit boekje sober beschreven. De oorsprong van deze kerk ligt in de activiteiten van de candidaat M.H.A. van der Valk, een 'vrijbuiter' die voor de classis niet acceptabel was, maar in Aarlanderveen een kleine aanhang van bezwaarde dolerenden had, die op zijn voorstel besloten christelijk gereformeerd te worden. Ze bleven dat zelfs nadat de door hen begeerde zieleherder ook door de synodale commissie der Chr. Geref. Kerken als huurling ontmaskerd was. Sedertdien hebben slechts twee predikanten deze gemeente kort gediend. Des te opmerkelijker is het dat deze gemeente het presteerde in 1970 een nieuwe kerk te bouwen; het orgel dat al in de vorige kerk dienst deed, is van 1765 en gebouwd door H.H. Hess te Gouda. Waarom de auteurs van dit sympathieke geschrift anoniem moesten blijven, wordt niet gezegd; ze hebben goed werk gedaan, door nu nog te achterhalen wat straks misschien voorgoed in de vergetelheid is verzonken. Al lezende vraag je je wel af, hoe in dit dorp tussen de diverse kerken waarvan de hervormde en de gereformeerde gemeenten ook al-